

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ КОНЦЕПЦІЙ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ШКОЛИ

THE PROBLEM OF TRAINING TEACHERS OF VOCATIONAL EDUCATION IN THE CONTEXT OF MODERN CONCEPTS OF HIGHER EDUCATION DEVELOPMENT

У статті представлено огляд основних положень концепцій підготовки педагогів професійної освіти, розроблених різними науковцями. Розглянуто типологію концепцій, пов'язану із сучасними моделями вищої освіти.

Автор наголосив, що недоліки підготовки педагогічних кадрів для вищої школи полягають у відсутності гнучкої освітньої системи, здатної до швидкої адаптації відповідно до нових вимог сучасного суспільства. З'ясовано, що в сучасний період розвитку сфери вищої освіти України проблему підготовки викладацьких кадрів можна вирішити шляхом навчання, яке надасть змогу майбутнім і діючим викладачам отримати необхідні спеціалізовані знання з філософії освіти, педагогіки вищої школи й психології, сучасної інформатики, методики викладання та здобути кваліфікацію викладача вищої школи. Автор зазначає, що професії педагогічних працівників у закладах освіти мають бути визнані регульованими, виходячи з поєднання високої суспільної значущості і відповідальності та особливостей постійної зайнятості переважно в публічному секторі. Головна мета підготовки педагогів полягає в орієнтації на професійно-особистісний розвиток, виражений перш за все в його здатності до постійного збагачення своєї духовної, фахової, педагогічної та професійної культури в цілому.

Акцентовано увагу на тому, що педагогіка як навчальна дисципліна не сприймається здобувачами освіти, не є для них особистісно значущою. Професійна творчість не сприймається здобувачем освіти і як цінність, і як засіб професійного становлення і розвитку. Зазначено, що у підготовці педагога професійної освіти важливими є такі характеристики: професійна мотивація, фундаментальність, методологічна обґрунтованість, професійна спрямованість підготовки студентів. Автор зазначає, що одним з головних чинників успіху підготовки майбутніх педагогів професійної освіти є якісна освіта, а педагогічний працівник є одночасно і об'єктом, і провідником позитивних змін у розвитку країни.

Ключові слова: підготовка педагогів, концепція розвитку вищої школи, професійна підготовка майбутніх педагогів професійної освіти, професійна компетентність, фор-

мування засобів особистісно-професійного самовизначення, професійна мотивація.

The article presents an overview of the main provisions of the concepts of professional education teacher training, developed by various scientists. The typology of concepts related to modern models of higher education is considered.

The author emphasized that the shortcomings of teaching staff training for higher education are the lack of a flexible educational system capable of rapid adaptation in accordance with the new requirements of modern society.

It has been found that in the modern period of development of higher education in Ukraine, the problem of training teaching staff can be solved through training, which will enable future and current teachers to obtain the necessary specialized knowledge in the philosophy of education, pedagogy of higher education and psychology, modern informatics, teaching methods and acquire qualification of a teacher of a higher school. The author notes that the professions of pedagogical workers in educational institutions should be recognized as regulated, based on the combination of high social significance and responsibility and the features of permanent employment mainly in the public sector. The main goal of teacher training is to focus on professional and personal development, expressed first of all in his ability to constantly enrich his spiritual, professional, pedagogical and professional culture as a whole. Emphasis is placed on the fact that pedagogy as an educational discipline is not perceived by the students of education, is not personally significant for them. Professional creativity is not perceived by the student of education both as a value and as a means of professional formation and development. It is noted that the following characteristics are important in the training of a professional education teacher: professional motivation, fundamentality, methodological soundness, professional orientation of student training. The author notes that one of the main success factors in the training of future teachers of professional education is quality education, and a pedagogical worker is both an object and a leader of positive changes in the country's development.

Key words: teacher training, the concept of higher school development, professional training of future teachers of vocational education, professional competence, formation of means of personal and professional self-determination, professional motivation.

УДК 378

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.25>

Соснова М.А.,

канд. пед. наук,

голова циклової комісії педагогічних та соціально-гуманітарних дисциплін Відокремленого структурного підрозділу «Дніпровський фаховий коледж інженерії та педагогіки»

Державного вищого навчального закладу «Український державний хіміко-технологічний університет»

Постановка проблеми. Сучасна структура ринку праці та інтенсивний стан розвитку цивілізації характеризується прискореним науково-технічним процесом, зростанням транскордонної міграції трудових ресурсів, різновекторними демографічними тенденціями. Дані зміни у суспільстві зменшують потреби в активній робочій силі для виконання рутинних операцій, які можуть

виконуватися машинами. У зв'язку з цим прогресивним процесом змінюються пріоритети у вимогах до компетентностей працівників усіх галузей. Оскільки реформування системи професійної підготовки здійснюється з урахуванням професійної компетентності випускників, то підготовка майбутніх фахівців, зорієнтованих на розвиток рівня їх готовності до професійної діяльності,

є головним напрямком в удосконаленні їх кваліфікації [3].

Усебічний аналіз теоретичних напрацювань останніх років, спрямованих на реформування вищої педагогічної школи, дозволяє стверджувати, що сформульовано значний потенціал ідей.

Аналіз останніх досліджень із проблеми.

Аналіз тенденцій і протиріч розвитку освіти за останні роки є парадоксальним: підготовка вчителя до педагогічного процесу, що здійснюється під час підготовки молодих спеціалістів у педагогічному закладі вищої освіти, не приносить задоволення ні здобувачам освіти, ні викладачам. Мета, зміст, структура й організація підготовки майбутніх педагогів професійної освіти не відповідають не тільки завтрашньому дню, але й сьогодні, а також самій сутності педагогічної праці. Педагогіка як навчальна дисципліна не сприймається здобувачами освіти, не є для них особисто значущою. Професійна творчість не сприймається здобувачем освіти і як цінність, і як засіб професійного становлення і розвитку. Ще більше посилюється ситуація в умовах сучасної реформи шкільної освіти, стосовно її нового змісту і принципів роботи.

Модернізація вітчизняної освіти і її входження у загальноєвропейський освітній простір висувають нові вимоги до професійної підготовки майбутніх педагогів професійної освіти. Як зазначає І. Зязюн, педагог повинен виконувати «не роль «фільтра» для пропускання через себе навчальної інформації», а бути «помічником у роботі учня, перебираючи на себе роль одного з джерел інформації»; «в ідеалі педагог стає організатором самостійного навчального пізнання учнів, не головною діючою особою в групі учнів, а режисером їхньої взаємодії з навчальним матеріалом, один з одним і з учителем» [1]. На думку науковця, учитель «завжди уособлював у собі мудрість суспільної свідомості і мав вплив на все суспільство. Він завжди був громадянином і професіоналом, завжди був наставником, поводитим у майбутнє. Він не може бути поза політикою, але, володіючи особливим суспільним статусом, йому слід дотримуватися золотого світового правила демократії: «Політика лише до порогу школи». У виборі громадянських і професійних орієнтирів йому допоможуть вищі національно-державні інтереси, зміст і природа освіти, її соціальне призначення» [1].

Хомич Л.О. наголошує, що на сучасному етапі динамічного розвитку суспільства ставляться принципово нові вимоги до педагогічних працівників, а вищій школі потрібно відмовитися від набутих стереотипів у підготовки майбутніх педагогів професійної освіти і так організувати навчально-виховний процес, щоб студенти пройшли всі стадії професійного становлення, які б забезпечували

формування в них цілісного досвіду самостійної діяльності [12].

Ковальчук В.Ю. вважає, що сучасний учитель передусім «має бути висококваліфікованим і далекоглядним професіоналом, свідомим та відданим патріотом України, тонким психологом, котрий володіє інформаційними та педагогічними технологіями» [3].

Так, В.В. Корнецьук зауважує, що у сучасних умовах здійснюється спеціальна підготовка викладачів вищої школи, що приводить до суперечності між вимогами до сучасних спеціалістів з вищою освітою та відсутністю спеціально підготовлених для їх навчання викладачів. Як засвідчує аналіз практики, викладачі фахових дисциплін у вищих технічних закладах не мають педагогічної підготовки, їх педагогічні вміння й навички формуються безсистемно. Дублювання досвіду колег не гарантує також ефективного накопичення психолого-педагогічних знань, оволодіння різноманітними методиками викладання спеціальних дисциплін, методами активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, новітніми педагогічними технологіями підготовки спеціалістів, зокрема технічного профілю [8].

Цю думку підтримує О.А. Ігнатюк, підкреслюючи, що викладач технічного закладу освіти не має базової освіти педагога, а педагогічна майстерність напрацьовується роками завдяки досвіду викладацької діяльності. Науковець наголошує, що в контексті педагогічної підготовки магістрантів інженерно-технічного профілю треба акцентувати на тому, що необхідно формувати готовність до педагогічної діяльності, розуміння її структури та сутності, володіння різними видами компетентностей, серед яких, зокрема, має бути сформованою і компетентність проєктування методик навчання [2].

Мета статті. Проаналізувати особливості підготовки педагогів професійної освіти у контексті сучасних концепцій розвитку вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі аналізу особливостей розвитку педагогічної освіти за останні роки з'ясовано, що підготовка вчителя до професійної діяльності здійснюється під час навчання у ЗВО та не сприяє досягненню програмних результатів. Педагогіка як навчальна дисципліна, що уже неодноразово зазначалась, не сприймається здобувачем освіти, як особистісно значуща. Професійна творчість не є для здобувача освіти засобом професійного становлення і розвитку.

Створено значний потенціал ідей щодо професійного рівня підготовки майбутніх педагогів професійної освіти на основі здобутків сучасної прогресивної педагогіки. Професія педагога у закладах освіти має бути регульованою, виходячи з поєднання високої суспільної значущості

і відповідальності та особливостей постійної зайнятості переважно в публічному секторі. Цей статус має передбачати баланс спеціальних вимог до підготовки, професійної діяльності та професійного вдосконалення педагогічних працівників і визначених законом гарантій, привілеїв та можливостей за професійною ознакою. На рівні з іншими регульованими професіями (правничі, лікарські, військові, морські тощо) засади підготовки та професійного вдосконалення педагогічних працівників потребують законодавчого врегулювання і відповідно до цього мають бути визначені через галузеву систему кваліфікацій (зокрема, визначені правомірні та об'єктивно обґрунтовані регулювання діяльності закладів вищої та фахової передвищої освіти у частині визначення змісту освіти та організації освітнього процесу) і додаткові вимоги до систем внутрішнього та зовнішнього забезпечення якості педагогічної освіти (її змісту освіти, кадрового і матеріально-технічного забезпечення тощо).

Підготовка педагогічних працівників здійснюється за спеціальностями галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка» та іншими спеціальностями, якщо це передбачено відповідними освітніми програмами.

Система внутрішнього забезпечення якості підготовки педагогічних працівників повинна додатково передбачати такі компоненти:

- додаткові вимоги до вступників на програми фахової передвищої освіти, початкового рівня (короткого циклу) та першого (бакалаврського) рівня вищої педагогічної освіти (психологічне тестування, творчі заліки та/або інші способи підтвердження особистісних навиків та здібностей до педагогічної діяльності);

- додаткові вимоги до вступників на програми другого (магістерського) рівня вищої педагогічної освіти (складання єдиного фахового вступного випробування для осіб, яким не присвоєно кваліфікації педагогічного працівника на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти);

- додаткові вимоги до викладачів, які здійснюють фахову підготовку педагогічних працівників, щодо досвіду практичної роботи в закладах дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної) та/або позашкільної освіти та/або підготовки підручників та посібників з грифом МОН для системи загальної середньої освіти до та під час участі в підготовці педагогічних працівників;

- поєднання навчання здобувачів освіти з професійною педагогічною діяльністю у форматах волонтерства, практичної підготовки, стажування, дуальної освіти, роботи в канікулярний період, на неповний робочий день та/або тиждень тощо.

Додаткові вимоги до системи внутрішнього забезпечення якості підготовки педагогічних

працівників встановлюються у відповідних стандартах вищої освіти.

Система зовнішнього забезпечення якості підготовки та професійного розвитку педагогічних працівників повинна додатково передбачати такі компоненти:

- попереднє оцінювання освітніх програм до початку освітньої діяльності за ними (авторизація), що проводиться безоплатно Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти (для освітніх програм вищої освіти) або Державною службою з питань якості освіти (для освітніх програм фахової передвищої освіти), та проводиться повторно в разі суттєвих змін в освітній програмі та/або кадровому чи ресурсному забезпеченні її реалізації;

- залучення окремих досвідчених працівників, стейкхолдерів, закладів дошкільної, середньої, загальної, професійно-технічної освіти та/або їх професійних асоціацій до процедур акредитації освітніх програм та інституційної акредитації закладів освіти.

Додаткові вимоги до системи зовнішнього забезпечення якості підготовки педагогічних працівників встановлюються Положенням про акредитацію освітніх програм.

Формування нового бачення перспектив педагогічної професії, привабливості професійної кар'єри педагога, престижності здобуття педагогічної освіти в Україні потребує запровадження спеціальної моделі державної підтримки.

На шляху розвитку інформаційного суспільства та суспільства знань якісна освіта є одним з головним чинником успіху, а педагогічний працівник є одночасно і об'єктом, і провідником позитивних змін.

Програми підготовки педагогів містять складники психолого-педагогічної та практичної підготовки, а в багатьох випадках предметної спеціалізації, включно з методикою викладання. На континуумі навчання педагогічного працівника впродовж життя виділяють три основні етапи: відповідну формальну освіту; початок професійної діяльності – індукцію, яка повинна супроводжуватися комплексом спеціальних заходів сприяння входженню працівника в професію; безперервний професійний розвиток [6].

Проблема якості підготовки педагогічних працівників має комплексний характер, і одним із елементів її вирішення є модернізація педагогічної освіти: професійного відбору, стандартів освіти, її структури, змісту. Дисбалансом між запитами українського суспільства на висококваліфікованих педагогічних працівників та реальним станом педагогічної освіти є результативність діяльності закладів освіти і готовністю педагогічних працівників до реалізації освітніх реформ в Україні [7].

Модель підготовки педагогічних кадрів, що існувала до недавнього часу у вищій педагогічній школі України, була спрямована на передачу здобувачам освіти певного обсягу знань, умінь і навичок. Така модель втрачає свою актуальність та перспективність. Сучасний розвиток суспільства зумовлює необхідність зміни стратегічних, глобальних цілей педагогічної освіти, перестановки акценту зі знань фахівця на його людські, особистісні якості, що постають водночас і як мета, і як засіб підготовки до майбутньої професійної діяльності. «Очевидно, що в основу освітньої системи в якості генеральної ідеї повинно бути покладений гуманістичний світогляд, який передбачає формування таких якостей особистості, як усвідомлення природи і людини у їх єдності, відмова від авторитарного, міфологічного стилю мислення, терпимість, нахил до компромісу, уважне ставлення до чужої думки, інших 30 культур, цінностей, думок, вірувань» [4]. Основна стратегія вищої освіти має змістити акценти на розвиток особистості здобувача освіти в цілому.

Реалізація цього завдання передбачає низку конкретних дій, спрямованих на те, щоб підпорядкувати зміст освіти розвитку особистості майбутнього педагога згідно з поставленими задачами та цілями. Кремень В.Г. пропонує карту професійно значущих особистісних якостей учителя, основними складовими якої є [4]:

1. Психологічні риси особистості як індивідуальності: сильний, урівноважений тип нервової системи, тенденція до лідерства, впевненість у собі, вимогливість, справедливість, добросердя, чуйність та акуратність.

2. Учителю у структурі міжособистісних відносин: переважання демократичного стилю спілкування, лише конструктивні конфлікти з принципових питань, прагнення до співробітництва з колегами, нормальна самооцінка.

3. Професійні риси особистості вчителя: широка ерудиція і вільний виклад матеріалу, вміння враховувати психологічні й вікові особливості учнів, темп мови 120–130 слів на хвилину, загальна і специфічна грамотність, звернення до учнів по імені, миттєва реакція на ситуацію, вміння чітко формулювати конкретні цілі, а також організувати навчальну роботу всіх учнів одночасно, перевіряти ступінь розуміння навчального матеріалу.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, інтегруючи зазначені проблеми та суперечності з питань розвитку школи майбутнього

педагога, враховуючи недоліки підготовки педагогічних кадрів для вищої школи, доречно звернути увагу на відсутність гнучкої освітньої системи, здатної до швидкої адаптації відповідно до нових вимог сучасного суспільства. Запропонована модель підготовки педагогічних кадрів передбачає використання сучасних форм, методів і засобів навчання, диференціацію та індивідуалізацію професійної підготовки майбутнього педагога професійної освіти, застосування широкого спектра новітніх технологій, впровадження інноваційних програм у практику педагогічної підготовки викладачів закладів вищої освіти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Зязюн І. Історичні витоки психологічної педагогіки. Рідна школа. 2013. № 11. С. 3–12.
2. Ігнатюк О.А. Формування компетентності з проектування методик навчання у магістрантів інженерно-технічного профілю. Теорія і практика управління соціальними системами. 2012. Вип. № 2. С. 95–103.
3. Ковальчук В.Ю. Модернізація професійної та світоглядно-методологічної підготовки сучасного вчителя : автореф. дис. ... док-ра. пед. наук : 13.00.04 / Київ, 2006. 34 с.
4. Кремень В.Г. Освіта і наука України: шляхи модернізації (факти, роздуми, перспективи). Київ: Грамота, 2003. 216 с.
5. Михайліченко М.В., Рудик Я.М. Освітні технології. Київ : ЦП «КОМПРИНТ», 2016. 583 с.
6. Нісімчук А.С. Педагогічні технології. Київ : Про-світа, 2000. 368 с.
7. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення: 12.11.2022)
8. Паламарчук В.Ф., Барановська О.В. Педагогічні технології навчання в умовах нової української школи: вектор розвитку. Педагогічний журнал. 2018. № 3. С. 60–66.
9. Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти: Зб. наук. праць: у двох частинах / За ред. Л.Л. Тovaжнянського та О.Г. Романовського. Ч. 1. Харків : НТУ «ХПІ», 2002. 432 с.
10. Педагогічні технології у неперервній педагогічній освіті: монографія / С.О. Сисоєва, А.М. Алексюк, П.М. Воловик, О.І. Кульчицька, Л.Є. Сіраєва, Я.В. Цехмістер та ін.; За ред. С. Сисоєвої. Київ: ВІ-ПОЛ, 2001. 502 с.
11. Селевко Г.К. Енциклопедія освітніх технологій. Ярославль : Педагогіка, 2006. 934 с.
12. Хомич Л. О. Система психолого-педагогічної підготовки вчителя початкових класів : автореф. дис. ... док-ра пед. наук : 13.00.04 / Київ, 1999. 42 с.